

TARTALOM

TANULMÁNYOK

LUKA ÉVA: Az életet adó és halált osztó anya szerepe a népmesei hős sorsának alakulásában	3
BÁLINT PÉTER: Egynémely bibliai bűn a népmesében.	15
SÜKETNÉ VADAS HANGA: Magyarorszáti kiáltott rigmusok egy egyéni repertoár tükrében	29
SZÉKELY MELINDA: Norma és büntetés. A <i>hegybekiáltás</i> népszokása a mezősgéi Feketelakon	47
IANCU LAURA: Györgyina páter és kora	57
BAJUSZ ANNA: Téglás István néprajzkutatói munkássága	72
RUZSA GYÖRGY: Egy talányos ezüst ikonborító	102
SZACSVAY ÉVA: Márai Sándor tárgyi világa	106
FARKAS JUDIT: Vidéki ökológiai életmód női perspektívában	116
TŐKE SUGÁRKA: A csíksomlyói pünkösdi búcsú képi keretezése az online sajtóban	131
TÁNCZOS VILMOS: Megjegyzések a mai csíksomlyói búcsúk tér- és időstratégiáiról.	148

SZEMLE

ÁGOSTON-SZÜCS BRIGITTA: Kalotaszeg új monográfiája	159
PÁL EMESE: A Parajd-képek sokfélesége	162
GATTI BEÁTA: Alulnézeti perspektívák – részletek a bukovinai székelyek történetéhez.	166
HALÁSZ PÉTER: „Így maradok meg hírvivőnek, őrzeni kincses temetőket”	170
BONDEA VIVIEN: Régi beszédek	175
TEKEI ERIKA: Hideg Anna epikus népköltészeti repertoárja	178
TEKEI ERIKA: Tyukodi népmesék – egy közösség mesélőhagyománya	181
KOVÁCS KAROLA: A mitológia boldog ráismerés, hogy nem vagyunk egyedül.	186
PETI LEHEL: Mit jelent ma református lelkésznek lenni Erdélyben?	190
BEKE ANDRÁS: Egy unitárius lelkész néprajzos munkája változó időkből	194
KESZEG VILMOS: Egy katolikus lelkész élete, világa és hagyatéka.	197
BERNÁD RITA-MAGDOLNA: „Békesség a háznak és a benne lakóknak!”	202
TÁNCZOS VILMOS: A teljesség igényével Csíksomlyóról	205
NAGY ZSOLT: Új szöveg- és tanulmánygyűjtemény a régi magyar kertekről	209

TARTALOM

PÁL-KOVÁCS DÓRA: Mezőség redivivus	213
MIRON-VILIDÁR VIVIEN: Kortárs fotográfia és a testviszonyok	217
BAKOS ÁRON: Vissza a kertbe?	222
HALMY KUND: Bátraké a szerencse?	224
KOSZTA REBEKA: Objektíven modern, szubjektíven ősi.	228
EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK	
BITAY ENIKŐ: Elnöki megnyitó, rövid tájékoztató és zárszó – az EME közgyűlése, 2024. április 6.	232
BITAY ENIKŐ: Köszöntő. Az idei bűvös számok: 8, 17 és 24	236

Györgyina páter és kora

Györgyina János (1915–1998) emlékére

A kor

A moldvai magyarság történetének két világháború közötti szakasza sok szempontból a legösszetettebb és a legkritikusabb időszaknak tekinthető. Ebben az időszakban, az 1930-ban megtartott népszámlálási adatok értelmében, Moldvában, 109 953 római katolikus vallású élt, a magyar anyanyelvűek száma pedig 23 800 volt.¹ A statisztikai adatok elemzésére irányuló vizsgálatok kimutatták, hogy a népszámlálás etnikai és nyelvi adatai nehezen értékelhetők, ugyanis a század eleji adatokhoz viszonyítva a friss számok ellentmondásosak és aránytalanul más viszonyokat tükröznek.² A Trianon utáni Nagy-Romániában ezekben az években éleződött ki az egyházi és az állami asszimilációs politika. Bár a magyar nyelvhasználat tiltására vonatkozó rendeletet az 1884-ben létesített Jászvásári Egyházmegye első püspöke, Iosif Camili 1889-ben már kiadta,³ a gyakorlatban – területenként változó formában és arányban – még hosszú évtizedekig fennállt a kétnyelvű ima- és énekgyakorlat. Ezzel összefüggően az anyanyelvű hitélet iránti igény is tisztán artikulálódott,⁴ amit egy-egy Erdélyből vagy Bukovinából érkező pap elégített ki, nagyobb ünnepek alkalmával vagy nyári időszakban.⁵ A harmincas

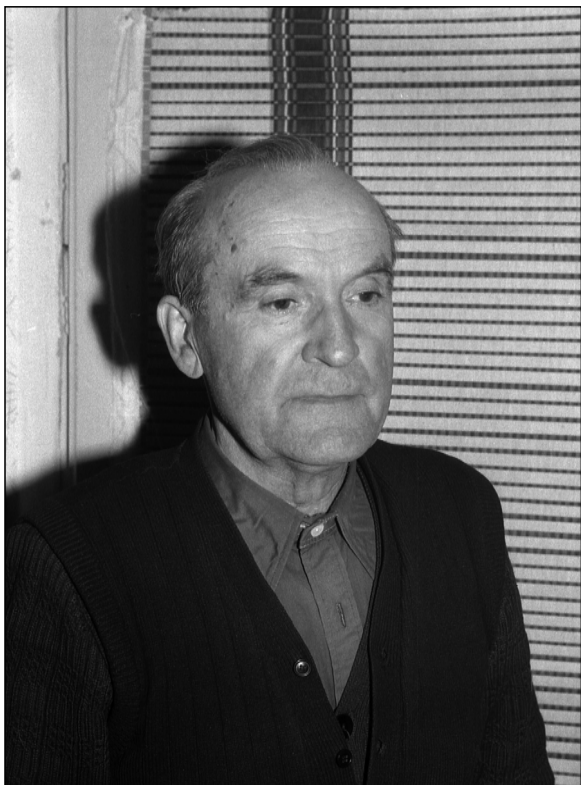
1 | Vincze Gábor: *Asszimiláció vagy kivándorlás?* Teleki László Alapítvány–Erdélyi Múzeum Egyesület, Bp.–Kvár 2004. 29.

2 | Külsőrekecsinben például számon tartanak 833 magyar anyanyelvűt és 0 magyar nemzetiségűt.

3 | Lásd még az 1915-ben, a lujzikalagori híveknek címzett levél. Vincze Gábor: *i. m.* 21.

4 | Utalhatunk itt a forrófalvi (Faraoani), nagypataki (Valea Mare) és újfalusi (Nicolae Bălcescu) katolikusok által megfogalmazott, a pápának címzett, 1396 aláírással ellátott levelére, ill. kérvényére. Vincze Gábor: *i. m.* 29. A Szent László Társulat elnökének, Shvoy Lajos székesfehérvári püspöknek címzett levélben foglaltak szerint a bogdánfalviak is eljuttattak XI. Pius pápa számára egy 374 aláírással ellátott kérvényt. Uo. 29–30. A kétnyelvű paraliturgikus szertartásokról lásd: Tánccos Vilmos: Kájoni-örökség és 20. századi moldvai történelem. Andor János (1914–2002) bogdánfalvi búcsúvezető példája. In: *A moldvai magyarság kutatása a 21. században. Tanulmányok Domokos Pál Péter tiszteletére*. Szerk.: Iancu Laura. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet, Bp. 2021. 50–82. 53.; Uő: „Deákok” (parasztkántorok) moldvai magyar falvakban. *Erdélyi Múzeum* LVII. évf. 1995/3–4. 82–98.

5 | Pl. P. Kukla Tarziciusz a húszas években, Németh Kálmán a harmincas években. Lásd még: Jáki Sándor Teodóz: *Csángókról, igaz tudósítások*. Bp., Való Világ Alapítvány, 2002. 42.; Tánccos Vilmos: *i. m.* 2021. 52.



Györgyina János (1915–1998). Nagypatak, 1985. szeptember 29. Zsíros Tibor felvétele

évek közepétől azonban a csendőrség már szigorú felügyelet alatt tartotta a területet, az idegen állampolgárokat – papok, kántorok, kutatók, utazók stb. – azonnali hatállyal kiutasították.⁶ A '40-es években a moldvai katolikusok számára tiltották meg az erdélyi utazásokat, zarándoklatokat.⁷ Ebben az időszakban már kevésbé a paphiány, mint inkább az anyanyelvű vallásosság iránti igény áll a kántorok szerepének újbóli felerősödésében.⁸ A kántorok közreműködésével, a népi vallásosságban érvényesülő anyanyelvhasználat tekinthető az utolsó olyan területnek, ahol a magyar nyelv közösségi szinten még megjelent. A harmincas évektől kezdődően azonban csak a halasfalvi minorita képzőben végzett kántorok kaptak kinevezést és működési engedélyt,⁹ a liturgikus környezetben

6 | Lásd pl. Péter Gergely esetét. Seres Attila: Egy bukovinai székely „misszionárius” a moldvai csángók között. Péter Gergely kántortanító portréja a levéltári források és a családi emlékezet tükrében. In: *A moldvai magyarság kutatása a 21. században. Tanulmányok Domokos Pál Péter tiszteletére*. Szerk.: Iancu Laura. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet, Bp. 2021. 18–49. 34–35.

7 | Például a csíksomlyói búcsújárást, amit 1949-ben szervezhettek meg utoljára. Tánczos Vilmos: *i. m.* 57. (2021)

8 | Vö. Seres Attila: *i. m.* (2021) 21.

9 | Vincze Gábor: *i. m.* 31.

pedig betiltották a magyar nyelvű énekek használatát,¹⁰ a tilalmat megszegőket, ahogyan a Tánczos Vilmos által idézett Duma Antal (sz. 1931) megfogalmazta: „megvertek, ha hallták, hogy csángószon énekelünk. Kellett csak románul énekeljünk.”¹¹ A bukovinai Péter Gergely illegálisban végzett kántori szolgálata – jelenlegi ismereteink szerint – egyedi esetnek tekinthető, és mindössze néhány évig tartott: 1937. november 3-tól a második bécsi döntés időpontjáig, 1940. augusztus 30-ig.¹² A rendelkezésre álló adatok szerint ebben az időszakban, Moldvában, feltehetően hat-hét magyarul beszélő, talán egyben moldvai származású pap működött, akik a nyelvváltás folyamatán átesett, román falvakban szolgáltak. Ismereteink szerint egyedül a (bukovinai) német nemzetiségű Neumann Péter bogdánfalvi pap, valamint tanulmányunk főszereplője, Gyergyina páter volt nyitott arra, hogy a román mellett a magyar nyelvet is használja a vallási életben, és nyíltan vállalták azt, hogy a magyarul gyónók számára is kiszolgáltatják a bűnbánat szentségét.¹³ Meglehet ritka, és többnyire személyes barátságok mentén, ám előfordult olyan eset is, amikor a moldvai papok hívtak magyar papot, hogy a román nyelvet nem beszélők is elvégezhessék gyónásukat.¹⁴ A kétnyelvűség fennállásának tényét mutatja végül az is, hogy 1938-ban Mihai Robu püspök, 1939-ben pedig Bákó megye prefektusa újabb, a magyar nyelv vallási használatára vonatkozó tilalmi rendeletet adott ki.¹⁵

A vallási, de voltaképpen a teljes életvilágot átható egyházi nyomás a második világháború alatt felerősödő politikai terrorral egészült ki, ami tovább élezte azt a társadalmi feszültséget, ami alapvetően is jellemezte a kort és a népcsoport életét. Az egyházi és a politikai környezet rövid vázolásához hasonlóan, az államhatalom politikai intézkedései közül is csak néhányat idézünk fel, és pedig azokat, amelyek Gyergyina páter drámájának tágabb környezetét megvilágítják. A háború alatt a mesterségesen szított kisebbségellenesség nyomán a moldvai magyarok törvényen kívülre kerültek, állampolgársági okmányokat nem igényelhettek és a deportálás veszélyével, fenyegetettségével néztek szembe.¹⁶ A bukovinai székelyek hazatelepítése megnyitotta a lehetőséget a moldvai magyarok előtt is, amellyel mintegy ezer-másfél ezer személy élt is, azaz Magyarországra települt.¹⁷

10 | L. Tánczos Vilmos: i. m. (2021) 54.

11 | Uo.

12 | Seres Attila: i. m. 2021. 21. Péter Gergely missziós tevékenységéről lásd még Seres Attila: Péter Gergely moldvai kántor története. I. rész. *Moldvai Magyarság* XVIII. évf. 2008/12. 16–17.; Péter Gergely moldvai kántor története. II. rész. *Moldvai Magyarság* XIX. évf. 2009/1. 16–17.; Péter Gergely moldvai kántor története. III. rész. *Moldvai Magyarság* XIX. évf. 2009/2. 25.

13 | Mirk Szidónia-Kata: Látogatóban Bogdánfalván. *Moldvai Magyarság* XXVIII. 2018/2. 14–19.; Tánczos Vilmos: i. m. (2001) 51.; Vincze Gábor: i. m. 30. A Moldvában egykor szolgáló papok visszaemlékezései alapján sejtethető, hogy többen engedékenyen és megértően viszonyultak a hívőkhöz, és különösen a haldoklók esetében eltekintettek az egyházi előírások szigorú betartásától.

14 | Például az 1930-as évek legvégén a Bogdánfalván szolgáló Petru Pal Józseffalva plébánosát, Németh Kálmánt bízta meg azzal, hogy a magyarok számára kiszolgáltassa a bűnbánat szentségét. Seres Attila: i. m. (2021) 23. Péter Gergely kántor (hely és év jelölése nélkül készült) feljegyzése szerint egyébként Petru Pal is „tud és beszél magyarul”. Uo. 42.

15 | Vincze Gábor: i. m. 31. 309.

16 | Uo. 38. 289.

17 | Uo. 32–35. Az áttelepedés történetéről, új adatokat közreadó, és új szempontokat felvető elemzés l.: Marchut Réka: Törekvések a moldvai csángók „hazatelepítésére” a második világháború éveiben. *Pro Minoritate* 2023. nyár, 92–112.

Az 1940-es évek második felétől, az anyanyelvű oktatás megszervezése céljából sorra szerveződtek meg a Magyar Népi Szövetség moldvai szervezetei. A Szövetség, politikai és strukturális berendezkedése kezdetén az iskolahálózat mellett a vallási élet – utóbb kiderült: színlelt – támogatását is felvállalta. Helyi szervezeteinek a vezetését a helyi „népi értelmiségiekre” bízta.¹⁸ Az antiklerikális fordulat azonban felszínre hozta azt is, hogy az anyanyelvű oktatás ürügyén a vallás- és egyházellenes kommunista ideológia intézményes terjesztése zajlott,¹⁹ ami később drasztikus vallásüldözésbe, papok, így Györgyina páter letartóztatásába torkollott stb. Vincze Gábor kutatásai szerint „a sovíniszta (részben csángó származású) katolikus papság, valamint a román tanítók módszeres, évek óta folyó ’meggyőző munkája’ (lelki terrorja), valamint a hatóságoktól kiinduló suttogó propaganda és az elnyomó apparátus közbelépése kellett ahhoz, hogy elérhessék: a szülők kérvényezzék a magyar iskola megszüntetését”.²⁰ A nyelv és iskola kérdésköre kapcsán fontos megemlíteni, hogy a korabeli (1900–1950 közötti) román állami tanfelügyelői jelentések és jegyzőkönyvek adatai szerint, a katolikus falvakban, Szabófalvától–Magyarfaluig szolgáló tantestület tagjai arról panaszkodtak, hogy a katolikus magyar gyermekek román iskoláztatása, oktatása a nyelvtudás hiánya miatt lehetetlen, avagy csak tolmáccsal lehetséges.²¹

A világháború utáni évek, évtizedek legjelentősebb társadalmi és gazdasági átrendezése, amely gyökeresen megváltoztatta a falvakban élők életét, az államosítás és a tévesztés. A rendeletekkel szemben ellenszegülőket, a kommunista elveket megtagadó papokkal együtt tartóztatták le és hurcolták el romániai munkatáborokba. A hiányzó történeti vizsgálatok miatt, az egyház és az állam között e korszakban fennálló kapcsolat pontos mibenléte nem ismert. A helyettes ordinárius által vezetett jászvásári egyházmegye működése folytonos volt, mi több, az 1970-es évektől a katolikus plébániák száma jelentősen nőtt Moldvában.

A röviden vázolt történelmi, ill. egyházpolitikai környezetben született, élt és működött Györgyina páter, akinek az alakját kívánjuk megrajzolni a rendelkezésünkre álló adatok segítségével.

Györgyina János élete

Györgyina János (Györgybíró János, Gyergyina János, Ioan Gheorghina, Ioan Gherghina Farcaș)²² 1915. március 25-én született Nagypatakon.²³ Alapiskoláit szülőfalujában

18 | Lásd pl. Tánzos Vilmos: *i. m.* 55.

19 | Lásd: Vincze Gábor: *i. m.* 42.; Trunki Péter–Bodó Csanád: *A tanfelügyelő jelenti. Román állami iskolázás a moldvai magyar falvakban.* Kriterion, Kvár 2019.

20 | Vincze Gábor: *i. m.* 48.

21 | A kérdésről részletesebben: Trunki–Bodó *i. m.*

22 | Egy forrás szerint Györgyina páter születési neve: Ioan Gherghina Farcaș. A Farcaș névről később lemondott, és a hivatalos iratokban is csak a Gherghina-t használta. Forrás: Alois Moraru: *Cím nélkül.* Online: <https://m.facebook.com/episcopIoanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02. Ez az adat magyar forrásban is előfordul: Schwarzenegger Pál: [Cím nélkül] *Igen* I. évf. 1989/2. 32.; Zsíros Tibor: *Képek, emlékek Moldvából és Erdélyből (1974–1990).* Fekete Sas Kiadó, Bp. 2021. 377.

23 | A kevés és rövid román egyházi életrajzi írások is megemlítik, hogy hívei: „Pater Gyergyina”-nak hívták, amit ebben a formában, tehát magyar írással jegyeznek le. Az életrajzi adatokat a jászvásári

végezte el. 1929-ben felvételt nyert a halasfalvi (Hălăucești) minorita ferencesek iskolájába. 1935. október 4-én, Szabófalván (Săbăoani) belépett a ferences rendbe, 1938. október 4-én pedig letette fogadalmát. A következő években filozófiát és teológiát tanult Lujzikalagorban (Luizi Călugăra). Művelt papként emlékezik rá, aki német, olasz és francia nyelven is beszélt.²⁴ 1942–1946 között Szabófalván,²⁵ 1946–1947 között Tatroszon (Târgu Trotuș) vikárius. 1947. július 29-én nevezték ki a lézpedi (Lespezi) plébánia élére, ahol bő tíz évig szolgált. Papi pályájának ezen szakaszáról a későbbiekben még szó lesz. Lézpedi éve alatt, 1950-ben, a plébánia filiáján, Bergylán (Berdilă),²⁶ 1956-ban Lilijecsen (Lilieci) kistemplomot épített a helyi katolikusok adományából és közreműködésével.²⁷ 1959. január 9-én tartóztatták. A Jászvásári,²⁸ más forrás szerint a Bákói Katonai Ügyészség²⁹ kilenc év börtönre, öt év kényszermunkára ítélte, és teljes vagyonekobzást rendeltek el. Egy általános amnesztia révén, 1964. július 27-én szabadult.³⁰ A hatóságok által kijelölt helyen folytatta papi működését. 1964–1967 között Burjánfalván (Buruiești), 1967–1968 között Kelgyesten (Pilești) szolgált. 1969. január 1-jén Somoskára (Somușca) helyezték,³¹ ahol tizenkét évig, 1980. december 31-én bekövetkezett nyugdíjazásáig szolgált. Szülőfalujába költözött, de 1982–83 között, nyugdíjas papként, az újfalusi (Nicolae Bălcescu) plébánián segédkezett.³² 1991-ben Kelgyesten (Pilești) találjuk, ahol idős papként, a plébánián működő Novicius Ház növendékeivel is foglalkozott. Nyolcvanhárom éves korában, 1998. december 21-én hunyt el. Két püspök (Petru Gherghel és Anton Coșa) közreműködésével, papok³³ és hívők népes kíséretében temették el Forrófalván (Faraoani).³⁴ Hat pappal együtt fekszik a sírban. Sírfeliratán egy olajág és egy fénykép, továbbá a következő írás olvasható: „Preot / fr conventual / Ioan / Gherghina / 25. III. 1915 d. 21. XII. 1998 / Am purtat lupă / cea

püspökség honlapjáról idézem: <http://ercis.ro/liturgie/agenda2012.asp?ladomnul> Letöltés időpontja: 2024. 02. 01. Lásd még: Pl. Alois Moraru: <https://m.facebook.com/episcopIoanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02.

24 | A lézpedi magyar iskola magyar tanárainak a visszaemlékezése alapján. Ferenczes István: Árva Kató Margit. (Riport). *Látó* IV. évf. 1993/7. 5–14. 11.

25 | Mirk Szidónia-Kata: Az Úr és a nép szolgálatában. *Moldvai Magyarság* XXVII. évf. 2017/4. 28–30. 28.

26 | Az egykori falu, filia, ma Lézped része. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Magvető Kiadó, Bp. 1987. 572.

27 | Szerző nélkül: *Lilieci – Sfântul Gheorghe*. <https://ercis.ro/dieceza/parohii/fisa.asp?id=61> Letöltés időpontja: 2024. 02. 01.

28 | Halász Péter: Somoska története és helynevei. Uo.: „Ninc ki gondot uszeljen ránk...” *Néprajzi tanulmányok, dolgozatok a moldvai magyarok hagyományos műveltségéről*. Kriza János Néprajzi Társaság–Néprajzi Múzeum, Kvár–Bp. 2020. 80–98. 83.

29 | Alois Moraru: <https://m.facebook.com/episcopIoanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02. A szerző, ugyanebben az írásában később azt írja, hogy a jászvásári hatóság mondta ki az ítéletet. Uo.

30 | Jáki Sándor Teodóz: *i. m.* (2002.) 90.

31 | Plébániaépület hiányában sokáig Klézsén lakott.

32 | Szerző nélkül: *Preoții parohii și vicari care au slujit în Parohia „Sfântul Mihail” din Satu Nou (BC) de la înființare, începând cu 7 aprilie 1968*. In: <https://ercis.ro/actualitate/viata201804.asp?id=201804050> Letöltés időpontja: 2024. 02. 01. Lásd még: Zsíros Tibor: *i. m.* 252.

33 | Egy forrás szerint a temetésén 31 pap vett részt. Lásd: <http://ercis.ro/actualitate/viata201410.asp?id=201410148> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02.

34 | Egyes adatok szerint (pl. Alois Moraru) a temetésére december 23-án került sor, más adatok szerint a karácsonyt követő napokban.

bună / 2 Tim IV,7” Azaz: „Pap / konventuális testvér / Ioan / Gherghina / 25. III. 1915. d. 21. XII. 1998. Ama nemes harcot megharcoltam” (2 Tim 4,7)”. A sír hátsó oldalára egy rézplakett került az alábbi felirattal: „Și pentru aceasta mă rog / ca iubirea voastră să crească / tot mai mult în cunoștință și în / toată priceperea pentru ca să / deosebiți ceea ce este mai bun / ca să fiți curați și fără priha-/nă în ziua lui Cristos, plini de roadele dreptății prin Isus Cris-/tos, spre mărirea și lauda lui / Dumnezeu / (Sf. apostol Pavel către / filipeni) / (cap. 1 vers. 9-11)”. Azaz: „Könyörgök is azért, hogy szeretetetek egyre jobban gyarapodjon a helyes ismeretekben és a teljes tapasztalatban, hogy el tudjátok dönteni, mi a helyes. Akkor tiszták és feddhetetlenek lesztek Krisztus napjára, s bővelkedni fogtok az igaz élet gyümölcsében, amelyet Jézus Krisztus szerzett, Isten dicsőségére és tiszteletére.”³⁵

A lészpedi események

Györgyina páter Lészpedre érkezését megelőzően, 1946-ban rendkívüli események zajlottak a helyi egyházközség életében. A krízist alapvetően a magyar nyelv vallási életből történt teljes kiiktatása váltotta ki.³⁶ Péter Gergely trunki kántor Domokos Pál Péternek címzett levelében 1940. december 17-én így fogalmazott: a „lespeziek sírtak, mikor a nyelvhasználatot eltiltották”.³⁷ Az 1946–1947-es falubeli eseményeket részletesen, és történetileg nagyrészt hitelesen foglalja össze Kallós Zoltán, aki 1956–57 között a lészpedi magyar iskola tanára volt.³⁸ Az emlékezet által részleteiben őrzött történetek, elbeszélések jól mutatják az egykori történések mélyreható és a későbbi korra nézve is meghatározó jelentőségű voltát. Ahogyan az alábbiakban idézett Kallós-visszaemlékezéséből is kiderül, a falu elöljárói ekkor népszavazást tartottak. A helyieknek arról kellett nyilatkozniuk, hogy magyar vagy román prédikációt, ill.

35 | Pr. Cornel Cadar összeállítása a jászvásári püspökség honlapján: <http://ercis.ro/actualitate/viata201410.asp?id=201410148> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02. A román szöveget a dolgozat szerzője fordította magyarra. A bibliai idézeteket a Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliájából (1990) vettük át. Internetes elérhetőség: <https://szentiras.hu/UF/2Tim4> illetve: <https://szentiras.hu/SZIT/Fil1>

36 | Minuț János somoskai származású pap naplójából (is) tudjuk azt, hogy a 20. század közepén a „moldvai katolikus templomokban a népek magyarul énekeltek”, éspedig az akkor legnagyobb katolikus településnek számító Szabófalván is. Feljegyezték azt is, hogy a magyar nyelvhasználat egyházi betiltása nagy felháborodást és ellenkezést váltott ki. A nagypataki hívek például a püspökségnek címzett levelükben úgy fogalmaztak, ha nem kapnak magyar papot, „ötöt hoznak. Kálvinistát. A püspök megjáéjdt, hogy elveszti a híveket Moldvában.” Lásd: Perka Mihály: *Gyökek. A moldvai magyarokról. A csángók.* Kairosz Kiadó, Bp. 2020. 53–54.

37 | Seres Attila: i. m. (2021.) 46. Lásd még Vincze Gábor: i. m. 309. Amikor Minuț páter „magyarul prédikált, az emberek sírtak az örömtől és meghatottságtól.” Uo. 357. Jáki Sándor Teodóz feljegyzései szerint: „1959-ben (...) a magyar iskola megszüntetése ellen az utolsó tiltakozót lóhoz kötve hurcolták be Bákóba, a megyeszékhelyre. Az odavezető 17 kilométeres úton rettenetes szenvedések között meghalt a hős csángó magyar.” Jáki Sándor Teodóz: i. m. (2001.) 92.

38 | Csinta Samu: *A lélekmentő.* Kallós Zoltán első kilencven éve. Hagyományok Háza, Bp. 2016. 43–48. A későbbi, Györgyina páterről szóló publicisztikai írás többnyire Kallós Zoltán visszaemlékezéseit idézik újra. Lásd pl. Frigyesy Ágnes: A balladák hűségese. *Világsszövetség* II. évf. 1993/5. 5. Lásd még: Ablonczy Bálint – Korniss Péter: Beszélgetés Kallós Zoltánnal (részlet). *Irodalmi Magazin* II. évf. 2017/52–56. 54.; Mihályi László: Sírba vitt csángó magyar értékek. Mihályi László beszélgetés Kallós Zoltánnal. *Új Szó* LVII. évf. 2004/8.

éneket kívánnak hallani a mise keretében. A felmérés eredménye szerint 310-en magyar, 92-en román nyelvű szolgáltatást kívántak. Ezt követően a lészpediek, 400 fő aláírásával ellátott kérvényt fogalmaztak meg, melyben a magyar nyelvű istentiszteletet igénylik a püspökségtől. Az iratot eljuttatták a Bákó megyei római katolikus esperességhez, valamint a Nemzetiségügyi és Vallásügyi Minisztériumhoz. A hatóság írásos engedélye rövid időn belül megérkezett. A lészpediek és a minisztérium kérését Jászvásár püspöke, Marcus Glaser nem teljesítette, ellenkezőleg, Simon Ferenc plébánost arra utasította, hogy templomi keretek között csak a román és a latin nyelvet használja.³⁹ Simon kiátkozta a magyar nyelvű prédikációt igénylőket, és a templomot bezáratta, minek következtében a lészpediek elkergették a plébániáról.⁴⁰ Ezt követően Minuț János (Ion Minuț, 1907–1995) ferences pap szolgált a lészpediek körében, aki mindaddig, amíg ez a püspök tudomására nem jutott: magyarul szólt a lészpedi templomban,⁴¹ ami miatt paptársai kiközösítették.⁴² Üldöztetése miatt Minuț János ferences feletteseihez fordult azzal a kéréssel, hogy vizsgálják ki a magyar nyelvű énekek használatát igénylők kérésének jogosságát. A ferences vezetők által összehívott értekezleten 394 pap a magyar, 42 a román nyelvhasználat mellett szavazott.⁴³ Mivel az eredmény nem hozta meg a remélt változást, a püspökség megtiltotta a magyar népének és imák templomi használatát, Minuț Jánost pedig egy másik plébániára helyezték. Láthatjuk azt, hogy Györgyina páter voltaképpen a lészpediek kérésének tett eleget akkor, amikor elvállalta a plébánia vezetését, és azt, hogy a helyiek számára, a püspökség ellenszenvét elviselve, „magyar misét” is tart.⁴⁴ Lényeges újból kiemelni, hogy ebben az időszakban egyedül a püspökség volt az, aki ellenállt a magyarok kérésének és a román nyelvhasználatnak adott teret. A kormányzati beavatkozására volt szükség ahhoz is, hogy a püspökség a bezárt lészpedi templomot újra megnyissa, és magyarul tudó papot rendeljen Lészpedre.⁴⁵ Erre a küldetésre (egyedül) Györgyina páter vállalkozott.

39 | Vincze Gábor: i. m. 282. 288–289.

40 | Uo. 308.

41 | Perka Mihály: i. m. 54.; Vincze Gábor: i. m. 357.

42 | Minuț (és más papok) legaktívabb támadója Iosif Tălmăcel pap volt, aki – mások mellett Romilla Bonaventurával együtt – egyházmegyei szinten élen járt az erőszakos asszimilációs folyamatok bonyolításában. „Összeállított egy csoportot, és arra buzdította őket, hogy zavarják el Minuț atyát Lészpedről, amennyiben pedig ellenkező: öljék meg. Egy kisebb, hívőkből álló csoport kíséretében Minuț atya a gärleni vasútállomásra indult, ahol Tălmăcel botokkal felvértezett emberei várták. Minuț atya a várakozókkal szemben állt és azt mondta: nem fél a haláltól, mert tudja, hogy nem bűnös, és hogy a lelke Isten ítélőszéke elé kerül. Azt is elmondta a felbujtóknak, hogy Jézus halálának okozói is a bűnös emberek voltak. Végül megkérdezte tőlük, hogy ők is képesek volnának – hozzá hasonlóan – nyugodt lelkiismerettel meghalni? Minuț atya végül megáldotta a jelenlévőket, és biztos léptekkel felszállt az éppen befutó vonatra. Hívei könnyes szemmel távoztak otthonaikba, a cinkosok gyülekezete pedig szégyenkezve eliszkolt.” (Perka Mihály: i. m. 54–55.)

43 | Uo. 54.

44 | Fontos kiemelni, hogy a téves megfogalmazásokkal ellentétesen, a második vatikáni zsinatig (1962–1965) a „magyar mise” alatt latin misén elhangzó magyar prédikáció, hitoktatás, népének értendő. „A templomban (...) magyarul szólt plébánosuknak, P. Györgyina Jánosnak a prédikációja”. Jáki Sándor Teodóz: Csángó földi tudósítás. Meghalt János páter. *Új Ember* LV. évf. 1999/16. 7. Tudunk arról is, hogy Györgyina páter a hittant magyarul is tanította. Lásd pl. Pakó Benedek: Találkozásaim a moldvai magyarokkal. *Erdélyi Magyarorság* XII. évf. 2001. 48. 18–19.

45 | Vincze Gábor: i. m. 366.

Ezekre az eseményekre Kallós Zoltán így emlékezett:

A lészpedieknek nagy küzdelem után egy rövid időre azt is sikerült elérni, hogy magyar papjuk legyen. Az úgy történt, hogy a lészpediek erősen követték a magyar papot, s ezért a püspökhöz is folyamodtak. Mivel azonban a iasi-i püspökséghez tartoznak, azok visszautasították, sőt kiátkozták az egész falut. A helyi pap, [feltehetően Simon Ferenc]⁴⁶ ilyesmiket prédikált, hogy ne beszéljete magyarul, a magyar nyelv az ördög nyelve, aki magyarul beszél, a pokolba jut.⁴⁷ Tudjuk, mit jelent az egyházi átok a katolikusoknál, bezárták a templomot. Hat hónapig be volt zárva a lészpedi templom,⁴⁸ pap nélkül imádkoztak a fák alatt, a templom udvarán, pap nélkül temettek. Erre kijött a iasi-i püspök és csináltak egy szavazatot a templom udvarán. Voltak olyan családok, akiket az érdek az egyházhoz fűzött, egyházi birtokon dolgoztak, temetőt kassáltak, szilvát szedtek, azok inkább a pap pártján voltak. Úgy hívták ezeket a lészpediek, hogy „festett oláhok”. Egy ilyen szavazás alkalmával előfordult olyan, hogy volt egy anya, akinek nyolc gyereke volt. Őt vagy hat magyarul akarta a prédikációt, a többi pedig románul. Kivette a mellét a templom udvarán, s azt mondta, hogy te honnan szoptál csecset, hogy mondtad te, hogy »hő« vagy »frizé«, mi vagy te, oláh vagy magyar, vagy mi vagy? Letérdepeltek a püspök előtt, hogy engedje meg magyarul. A püspök azt mondta, hogy a templom kívül igen, de a templomban nem. Volt egy kántor, aki magyarul énekelt, Frönku nevezetű. Klézsei származású volt, aztán el is üldözték Moldvából, elkerült Kézdivásárhelyre, ott is halt meg. Amikor ezt elhelyezték, adtak egy olyan kántort, aki nem tudott magyarul. Erre felmentek az asszonyok a karba, jó keménykötésű asszonyok, és ledobták a karról a kántort. Végül került egy olyan pap, aki vállalta a magyar prédikációt, Györgyina páternek hívták. Megegyeztek abban, hogy egy vasárnap magyarul és egy vasárnap románul legyen a mise. Erre az emberek még mindig nem engedtek, azt mondták, hogy mondjanak ezer misét is románul, de nekik minden vasárnap kell magyar mise. Úgy döntöttek, hogy reggel, amikor volt román mise kicsi, nagymise volt magyar, másik vasárnap kicsi mise magyar és nagymise román. Na, most voltak olyan asszonyok, akik nem tudtak románul, például Jánó Antiné, Marika néni, aki nekem egy igen kiváló adatközlő volt. Sokszor megfélejtkezett, hogy milyen mise lesz, ment a templomba, s amikor meghallotta, hogy a pap kezdi románul, keresztet vetett, s ment ki a templomból, akkor ment a másik misére.⁴⁹

46 | Bartis Árpád: A hűséges lészpediek. *Népújság*, 1992. 44. 96. 4.

47 | Lásd még: Vincze Gábor: *i. m.* 278–279.

48 | Bartis szerint Simon Ferenc „leszedette a toronyból a harang kötelét, hogy ne szólalhasson meg többé a harang sem”. Bartis Árpád: *i. m.* 4.

49 | Diószegi László: A moldvai csángók tanítója: Diószegi László beszélgetése Kallós Zoltán néprajzkutatóval. *Alföld* XLII. évf. 1991/6. 63–71., 67. Ezekről az eseményekről számos elbeszélés keletkezett, szóban és írásban egyaránt. Lásd pl. Ferenczes István: *i. m.* 11.

Györgyina páter lészpedi működéséről (1947–1959) kevés adatunk van. A legjelentősebb éppen az, ami e dolgozat megírásának is a motivációja volt, hogy ti. azon kevés papok közé tartozik, akinek az emléke ma is él a katolikusok körében, illetve aki már életében is az életszentség hírében állt. Lészpeden töltött szolgálata alatt magyarul is, románul is szolgált. Ahogy a bevezetőben említettük, ezekben az években a Magyar Népi Szövetség által koordinált magyar iskolahálózat szervezése zajlott,⁵⁰ amit feszültség, megosztottság kísért. Ismereteink szerint az első iskola Lészpeden alakult meg,⁵¹ és Moldvában legtovább itt működött (1958). Györgyina páter letartóztatására és a magyar iskolák bezűntetésére ugyanabban az időszakban került sor.

Amikor Györgyina elfoglalta a lészpedi plébániát, a helyi Ignác István még azon fáradozott, hogy 94 család hozzájusson a „hazatelepedéshez” szükséges iratokhoz.⁵² A Magyar Misszió tanácsosának, Gyöngyössi Istvánnak a jelentése (Bukarest, 1946. május 16.) szerint „[Pusztinán és Lészpeden] az öregek mind magyarnak érzik magukat és egymás közt csak magyarul beszélnek. Így a gyermekek is, míg az iskolába nem kerülnek, ott azonban már tilos a magyar szó” – a falvak lakói a hazatelepedés vágyával és szándékával az anyaország engedélyére, befogadására várnak.⁵³

Nem tudjuk, hogy Györgyina páter milyen hatással volt a Lészpeden zajló folyamatokra. Az igen kevés információ alapján úgy tűnik: azáltal, hogy figyelmet szentelt hívei lelki szükségleteire, ebbéli magatartásával (meg)sértette az egyház és az állam politikai érdekeit.

Györgyina páter és a vádak

A Györgyina páter letartóztatásával kapcsolatos hivatalos adatok nem ismertek.⁵⁴ A többnyire falustársaitól származó, és kutatók, újságírók által jóval később feljegyzett visszaemlékezések egyöntetű álláspontja szerint Györgyina pátert koholt vádak alapján ítélték el.⁵⁵ Plébános elődje, Minuț János naplójában foglaltak szerint „Lészpeden töltött szolgálatom után, Györgyina páter váltott fel. A szekusok azt mondták, hogy ellenzi a kollektívet, ami nem volt igaz. Fegyvert tettek a párnája alá és berekesztették”.⁵⁶ A vádak között említik még, hogy a pap „idegen missziós munkát” végzett, „nyugati rádióadót hallgatott”.⁵⁷ Alois Moraru szerint Györgyina pátert azért tartóztatták le,

50 | Vincze Gábor: *i. m.* 49–50.

51 | Kovács György szerint Györgyina kezdetben osztozott a püspökség magyarellenességében, ám később támogatta a magyar nyelvoktatást. Kovács György: *A szabadság útján. Moldvai csángók között*. Bukarest, A RNK Írószövetségének Irodalmi és Művészeti Kiadója, 1950. 6–8. Megerősítő adat hiányában Kovács György állítása – nézetem szerint – kétes.

52 | Vincze Gábor: *i. m.* 39–40., 277–278., 294–295. A későbbi fejlemények ismeretében: sikertelenül.

53 | Vincze Gábor: *i. m.* 278–279.

54 | Az iratok feltárása – tudomásom szerint – nem történt meg.

55 | Frigyesy Ágnes: *i. m.* 5.; Ablonczy – Korniss: *i. m.* 54.; Gazda József: Csángónak lenni Moldvában. *Magyar Fórum*, 1991. szept. 5. 7.

56 | Perka Mihály: *i. m.* 53.

57 | Sylvester Lajos: „Voltunk mük es.” Gyergyina páter halálára. *Honismeret* XXVII. évf. 1999/2. 101–102.; Ugyanitt feljegyzí, hogy „nem is volt rádiókészüléke soha!” Lásd még: Gyergyina páter halála.

mert templomokat épített.⁵⁸ Ezt a vádat a népi emlékezetben is megtaláljuk, azzal a kiegészítéssel, hogy emellett magyarul misézett: „templomot alakított [építtetett], sz akkor béperelték őt [a] partidhoz [eláruzták/besúgták a pártnál], hogy misézett még magyarul esz. Ott a népszég szerette. Egy miszét magyarul mondott, mászt mondta oldhul. Sz elperelték partidhoz, elemeltek [eltávolították], sz elvitték, sz bé lett zárva szegény hét esztendő”.⁵⁹ Vannak adatok arra vonatkozóan, hogy a hatóság tudott a magyarországi kutatókkal és egyházi személyekkel fenntartott kapcsolatairól, akiket Györgyina személyesen is fogadott szolgálati helyein. Halász Péter az 1970-es években több ízben felkereste, „magyar nyelvű egyházi sajtótermékekkel és könyvekkel”.⁶⁰ Jáki Sándor Teodóz 1979-ben, majd 1985-től minden évben meglátogatta. 1979-ben Györgyina engedélyezte számára, hogy a somoskai templomban – latin nyelven – misézzen.⁶¹ Tudjuk, hogy titokban élete végéig használta a magyar nyelvet azok körében, akik ezzel az igénnyel fordultak hozzá.⁶²

Megítélésünk szerint „vétkei” közé tartozhatott, hogy a titokban pappá szentelt és mártírhálált halt trunki orvoshoz, Benedek Mártonhoz hasonlóan Györgyina páter is pozitívan viszonyult a népi gyógyászathoz, nemcsak támogatta, de maga is javasolta a betegeknek a fitoterápiás kezeléseket, adott esetben növények beszerzésében is közreműködött.⁶³ Ennek, az orvosi ellátásban nem részesülő, vagy a román nyelvet nem ismerő s emiatt orvoshoz nem forduló katolikus közösségekben rendkívül nagy jelentősége volt.

Györgyina páter a munkatáborban

Ahogy említettük, Györgyina pátert 1959. január 9-én letartóztatták. Kényszerlak-helyét a Duna-deltában, a Brăilai Nagysziget (Insula Mare a Brăilei) munkatáborában jelölték ki.⁶⁴ Az itt eltöltött közel öt év eseményeiről alig van adatunk, ennek oka lehet

Háromszék, 1999. márc. 23.

58 | Alois Moraru: <https://m.facebook.com/episcopIoanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02.

59 | Gazda József: Az üldözött Isten. A Székelyföld történetéből. *Székelyföld* XII. évf. 2008/8. 133–160. 153.

60 | Halász Péter: i. m. (2020.) 84. Más szerzőkről is tudjuk, hogy a kritikus években ('40-'50-es évek) magyar vallásos könyveket vittek Moldvába, a helyi katolikusok számára. A kiadványokat a helyi papság elkobozta. Lásd pl. Bartis Árpád: i. m. 4. Lásd még Jáki Sándor Teodóz adatai a '70-es évek végéről. Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999.) 7. Györgyina páternél Zsíros Tibor is megfordult, könyvének 377. oldalán egy 1985. szeptember 29-én, 521-én oldalán 1988. július 30-án készített fényképet közül a papról. Zsíros Tibor: i. m. 377. 521.

61 | Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999.) 7.; (2002.) 89.

62 | Halász Péter: i. m. 84.

63 | Halász Péter: „Minden burján jó valamitől...” Ezerjófű (Centaurium). *Moldvai Magyarság* XXI. évf. 2011/3. 11. – Feljegyzések szólnak arról is, hogy kiemelt figyelmet fordított a betegeknek. Lásd pl. Marosi Júlia: Egy moldvai csángó asszony történeteiből. *Tiszatáj* XXXIV. évf. 1980/5. 28–35. 33. Ebben az időszakban ez a magatartás is ellenkezett az egyházi gyakorlattal, lévén, hogy a papság népfelvilágosító tevékenysége nagyban zajlott, és egyebek mellett a népgyógyászat felszámolását célozta meg. Lásd pl. Iancu Laura: A népi kultúra megjelenése a moldvai katolikus sajtóban. (Az *Almanachul Viața* bemutatása). *Ethno-Lore*, 2023. Megjelenés alatt. Lásd még: Iancu Laura: A szokások harcmezéjén a két világháború között. A Forrófalvi Plébánia „Lapja”. Forrásközlés. *Ethno-Lore*, 2020. 267–304.

64 | Sylvester Lajos: Csupa csapás az élet. *Háromszék*, 2000. 12. 2882. 1.

az is, hogy a történelekről ő maga később nem beszélt vagy – a visszaemlékezések szerint – nem beszélhetett: „Ezekről Gyergyina atya soha egy szót nem mert szólni. Tiltotta az eskü.”⁶⁵ Tudunk arról, hogy a raboskodó pap félévente fogadhatta látogató rokonait, akik a látottakról semmiféle információt nem oszthattak meg:⁶⁶ „meg lehetett járják hat hónapra egyszer nyámjai, rokonai. Akkor vittek valamicskét, ennivalót.”⁶⁷ A források szerint a raboknak a Duna-deltában naponta egy szobányi földet kellett kiásniuk, embertelen körülmények között,⁶⁸ illetve „sok más rabbal együtt vágták a nádat”.⁶⁹ Télen, amikor „már a fegyőrök sem bírták a kegyetlen hideget”, a munka szünetelt.⁷⁰ Egy alkalommal kígyómarást szenvedett.⁷¹ Ismertek az előbbiekkal ellentétes adatok is, miszerint a fogságban a papok nem végeztek kemény, fizikai munkát: „az ilyen páterokat nem dolgoztatták. Adtak vaj egy kicsit enni, de nem volt, hol üljenek, hidegik vót, nem vót gunyájik, nem vót semmi, úgy vitték el őket, csak ami vót rítta. (...) Kóróból csináltak olyan bordékot, s abba ült tulajdonképpen.”⁷²

A népi emlékezet szerint Györgyina páter a munkatáborban is „keresztelt, s gyónatott. Neki dugva vitték be az ostyákat, misét mondott, négyen összebúttak, elvégezte a misét s akkor áldoztak is”.⁷³ Hasonló jelenségekről olvasunk a lézpedi Jánó Ilona látomásait közreadó kötetben is. A látóasszony látomásaiban egykori, fogva tartott lelkivezetője, Györgyina páter több ízben megjelenik. Egyik látomásában a következő történetről számolt be: „Láttam egy rendbe [egy alkalommal], jöttek ki az ajtón s kárinkodtak [káromkodtak] a börtönbe való emberek, s szólott Gyergyina páter: – Ne máj kárinkodjatok, az Űristent ne bántsátok. Me Szentkereszt napja vót, s ők szidták az Istent. És olyan szépen beszélt véllik, hogy a szíviket meghajtotta [megindító volt]. (...). Őt láttam, aki misédzett, egy vót csak mellette, aki nem aludt.” Egy másik látomás szerint Györgyina kórházban is megfordult: „Eccer felkerestem látomásba, az ispotályba.”⁷⁴

A moldvai pap a munkatáborban erdélyi lelkészekkel ismerkedett meg: a marosvásárhelyi Fülöp G. Dénes református lelkésszel,⁷⁵ a csíksomlyói ferences P. Écsy Jánossal, a háromszéki katolikus pap Harai Pállal, aki „talicska-társa” is volt.⁷⁶ Syl-

65 | Mirk Szidónia-Kata: Hogyan tovább? Interjú Demse Mártonnal. *Moldvai Magyarság* XXVIII. évf. 2018/4. 24–28. 26.

66 | Gazda József: i. m. (2008) 153.

67 | Uo.

68 | Mirk Szidónia-Kata: i. m. (2017) 28.

69 | Mirk Szidónia-Kata: i. m. (2018, Interjú Demse Mártonnal) 26.

70 | Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999) 7.; (2002.) 92.

71 | Sylvester Lajos: i. m. (1999.) 102.

72 | Gazda József: i. m. (2008.) 153.

73 | Sylvester Lajos: i. m. (1999.) 102.; Kinda István: *A társadalmi kontroll és intézményei a Bákó környéki csángó falvakban*. Doktori értekezés. Debrecen, 2009. 59. Online: <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/89553/ertekezés.pdf?sequence=5> Letöltés időpontja: 2023. 02. 01.

74 | Kóka Rozália (közread.): „Bételem Isten akaróját...” *A lézpedi szent leány látomásai*. L'Harmattan, Bp. 2006. 33. Egy feljegyzés szerint Györgyina páter nyolc éven át volt Jánó Ilona lelkivezetője. Ferenczes István: Jánó Ilona pokolra száll. *Hitel* IX. évf. 1996/7. 45–57. 46.

75 | Sylvester Lajos: i. m. (1999.) 101.

76 | Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999.) 7.; (2002.) 42–43. 92.

vester Lajos adatai szerint a fogságban lészpedi katonák őrizték.⁷⁷ Ahogy említettük, általános amnesztiával, 1964. július 27-én engedték szabadon.⁷⁸

Györgyina páter emlékezete

A Jáki Sándor Teodóz által „szent életű és szenthálálú csángómagyar szerzetes pap”-nak nevezett Györgyina pátert a moldvai katolikusok körében páratlan tisztelet övezi, emlékezete napjainkban is élő: „sokat emlegessük most is”.⁷⁹ Lészpeden „még arra is emlékeznek, kik voltak, akiket még ő esketett január első szombatján, és kik azok, akiket már nem ő esketett január második szombatján”, lévén, hogy időközben letartóztatták.⁸⁰ Györgyina páter ismert volt a magyar katolikus falvakban, hiszen papi működése során nemcsak a saját rezidenciáján, hanem más magyar közösségekben is végzett szolgálatot magyar nyelven.⁸¹ A feljegyzések szerint szabadulását követően, és később, nyugdíjas éveit alatt is felkereste a magyar falvakat és magyarul gyóntatta a hozzá fordulókat: „érkezésének hírére hosszú-hosszú sorban álltak a hívek gyóntatószéke előtt”.⁸² Mindez azt mutatja, hogy Györgyina hivatásában a hívek lelki szükséglete előbbre való volt az egyházpolitika iránti lojalitásnál. Erre utal Lészped egykori magyar tanítója, Árva Kató Margit is, aki Györgyina páter kapcsán úgy fogalmazott: „rájött arra, hogy (...) a legrövidebb út a lélekhez az anyanyelven át vezet, igazi keresztényként viselkedett”.⁸³

Magyar értelmiségi körökben Györgyina páter drámája 1989 előtt is ismert volt. Életének és szolgálatának történelmi jelentőségét azonban a '90-es évek második felében megjelent írások foglalmazták meg, elsők között Sylvester Lajos tudósításai. Az 1948–1953 között működő moldvai magyar iskolákról 1997–1998-ban filmet forgató Sylvester azt tapasztalta, hogy Györgyina „emléke a beszélgetések során szinte mindenhol előkerült”.⁸⁴ Figyelemmel kísérte azt is, hogy „miként ássa be magát egy ember emléke a mondák és legendák világába, hogyan rögzíti alakját a szájhagyomány az emberek emlékezetében”.⁸⁵ Györgyina nyugdíjaztatását követő éveiről már ekkor különféle legendák keringtek.⁸⁶

77 | Sylvester Lajos: i. m. (1999.) 102.

78 | Alois Moraru adatai: <https://m.facebook.com/episcoploanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02. L. még Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999.) 7.

79 | Mirk Szidónia-Kata: „Csak később tudtuk meg, milyen kincseket őrzünk!” Interjú Benke Paulinával és Pavellel. *Moldvai Magyarság* XXVIII. évf. 2018/4. 19–23. 20.

80 | Jáki Sándor Teodóz: i. m. (2002.) 92.

81 | L. pl. Kinda István: i. m. 59.

82 | Jáki Sándor Teodóz: i. m. (1999.) 7.; (2002.) 93.

83 | Ferenczes István: i. m. (1993.) 11.

84 | A Buglya Sándor és Sylvester Lajos által készített *Hogy vagytok tiük es... Moldvai csángó-magyar iskolák. 1948–1959.* című, 50 perces dokumentumfilmet (Bp., Dunatáj Alapítvány, 1997–1998) a magyar televíziósatornának több ízben közreadták.

85 | Sylvester Lajos: i. m. (1999a.) 101.; (1999b.). Sylvester Lajos és munkatársai az 1948–1958 között létesült magyar iskolák történetéről forgattak Moldvában. A vállalkozás későbbi fejleményei általam nem ismertek. A Györgyina páterről szóló emlékek, elbeszélések hatására Sylvester Lajos elhatározta, hogy életéről filmet készít, azonban szándéka, a pap 1998-ban bekövetkezett halálával meghiúsult. Feljegyezte azt is, hogy „a film keretjátéka és a róla szóló megemlékezések már kazettán voltak”. Sylvester Lajos: i. m. (1999.) 102.

86 | Meg kell jegyezni, hogy az életrajzi adatok az írott forrásokban (újságcikkek, ismeretterjesztő közlemények, tanulmányok) sem pontosak, feltehetően éppen azért, mert azok nagy része szintén a

Az életéről szóló publicisztikai írások – amelyek voltaképpen a helyi visszaemlékezéseket fogalmazzák újra – Györgyina páter életének és munkásságának a lényegét abban határozzák meg, hogy – az egyházi és az állami tilalmak ellenére – kiállt a magyar vallási élet és a magyar nyelvoktatás mellett,⁸⁷ illetve hogy „nagyon tartott a magyarokkal”.⁸⁸ A lészpediek Györgyina pátertől származtatják a mondást: „Aki két nyelvet tud, az két ember!”, amellyel a pap a magyar iskola támogatására és a magyar nyelv tanulására biztatta a helyieket.⁸⁹ A Lészpeden szolgáló magyar tanárok visszaemlékezései szerint Györgyina maga is „hozzáfogott (...) tanulni magyarul, viszszaatanulni, hogy még jobban megértesse magát az emberekkel. A prédikációt leírta románul, minket az igazgatónővel behívatott esténként, s lefordítottuk magyarra”.⁹⁰ Feljegyezték azt is, hogy a tanároktól elvárta azt, hogy az ifjúság erkölcsére ártalmas szokások gyakorlásától tartózkodjanak, illetve mutassanak példát abban is, hogy részt vesznek a misén.⁹¹

Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy a magyarság ügyének szolgálata mellett Györgyina páter az életszentség hírében állt, nagy hatása volt hívei életére. Ezt illusztrálja az alábbi visszaemlékezés, amit Zsíros Tibor rögzített 1985-ben Forrófalván:

Mikor Lészpeden vót, akkor (...) vót egy (...) gazdaember. Egy ember. A feleségivel s a családjaival. S vót kilenc gyermekik. Az Isten akarta adni a tizediket. Az ember nagyon haragos vót, hogy minek kell még nekik, még gyermek legyen! Család. S szidta az asszonyát, disztul [erősen]! Menjen s vesszesse el [pusztítsa el/ti. abortáljon]! S elment az asszony, imádságos asszony vót, elment a páterhoz s elmondta a páternak, hogy miljen neki az embere. Hogy őt, hogy szidja, s hogy [itt: mire] oktassa! S azt mondta a páter (...), elhitatta az emberit is arra, s azt mondta: „Te, Józika! (...) Hol kilenc gyermek jóllakik, kilenc morzsalék leesik, a tizedik es jól lakik. (...) Hagyja el, hogy legyen meg az a tizedik gyermek es.” S akkor az ember nagyon megszegyellte magát. S elment haza s azt mondta: ne tíz legyen! Húsz legyen s úgy es elhagyja, hogy legyen!.⁹²

szóbeliségből feljegyzett elbeszélésekből származnak. A börtönben, a munkaszolgálaton töltött évei, egy-egy plébánián eltöltött éveinek a száma stb. terén több ellentmondást is látunk. Pl. „a '60-as évek elején is még magyarul prédikáló lészpedi pap, Gyergyina páter”; Kinda István: *i. m.* 59. Györgyina a '60-as évek elején raboskodott, szabadulását követően pedig nem Lészpeden, hanem Somoskán szolgált. Vagy börtönben töltött éveit követően „elhelyezték (...) Kácsikára, Bukovinába egy lengyel gyülekezethez” (Kallós Zoltán visszaemlékezései), ami szintén nem felel meg a valóságnak. Diószegi László: *i. m.* 68.

87 | Sylvester Lajos: *i. m.* (1999.) 101.

88 | Egy Moldvából származó pap visszaemlékezése. A csíkfalusi pap később felidézte azt is, hogy pap-növendékként kis híján elbocsátottak az intézményből, amikor a Györgyina pátertől kapott magyar könyvet magával vitte a szemináriumba, és ezt a tényt elmulasztotta közölni az előljárókkal. Részletesebben: Iancu Laura: „A magyar nyelv kiszáradásának oka” és egy bennszülött pap útja Moldvában. *Székelőföld* XXVI. 2022/10. 128–146. 132–134.

89 | Jáki Sándor Teodóz: *i. m.* (1999.) 7.; (2002.) 91.

90 | Ferenczes István: *i. m.* (1993.) 11.

91 | Lásd pl. Halász Péter: „Tanító voltam a Csángóföldön”. Kerekes Irmával beszélget Halász Péter. *Moldvai Magyarság* V. évf. 1994/51–52. 3.

92 | Köszönöm ezúton is Zsíros Tibornak, hogy rendelkezésemre bocsátotta rendkívül értékes gyűjtését.

Visszaemlékezői szerint Györgyina páter „jó pap vót erőst”, aki szerzetesi fogadalmához hűen rendkívül szerény körülmények között élt, javait megosztotta másokkal, és jótetteiért nem várt viszonzást.⁹³ Rendkívüli jellemét mutatja például az is, hogy a somoskai templomkerítés léceit az eső hordalékából kigyűjtött, rozsdás, elhasznált szegekkel rögzítette vissza.⁹⁴ Számos későbbi papi visszaemlékezésben olvassunk arról, hogy Györgyina páter példája hatással volt a papi hivatások kibontakozására, több pap rokona működik ma is Moldvában és missziósként szerte a nagyvilágban.⁹⁵ Letartóztatásáig Györgyina páter volt a lészpedi látóasszony, Jánó Ilona gyóntatója,⁹⁶ ami azt mutatja, hogy nemcsak tűrte, de értékelte is a népi és az egyéni vallásosság sajátos megnyilvánulásait, ami, ahogyan korábban a népgyógyászat kapcsán említettük, ebben az időszokban az Egyházban üldözés tárgyát képezte. Szabadulását követően Györgyina Benedek Márton orvos lelkiatyja volt, ami ismét csak azt mutatja, hogy az Egyházon belül az üldözöttek között találta meg a helyét, és töltötte be hivatását.⁹⁷

Györgyina páter életéről, életének utolsó szakaszáról Jáki Sándor Teodóz feljegyzéseiből van néhány adatunk. Nekrológiájában a bencés paptárs a következőket jegyezte fel: „1998-ban láttam utoljára. Már a kertből észrevett, és boldogan integetett felém. Majd besietett a plébániára, hogy szerzetesruhát öltönn. Hogy közben bent mi történt? Nem tudhatom. Csak fojtott beszéd hallatszott ki. Kijőve üdvözlöttük egymást, és ő halkán odasúgta: »Páter, elveszik a nyugdíjamat, ha magyarországi vendégeket fogadok.« Történt mindez 1998 júliusában! A viszontlátásra, János páter, majd – Isten irgalmából! – az örök boldogságban!”⁹⁸

A Fiatalok a Moldvai Csángókért Egyesület támogatásával 2013-ban a nagypataki könyvtár udvarán életnagyságú portrészobrot állítottak Györgyina páter emlékére. A mű Csoma Gergely szobrászművész alkotása.⁹⁹

Rövid dolgozatunk annak jegyében íródott, hogy felhívjuk a figyelmet Györgyina János történelmi jelentőségű alakjára. Későbbi kutatások feladata feltárni a személyt érintő írott forrásokat és az emlékezetben élő róla szóló történeteket, valamint megválaszolni mindazokat a kérdéseket, amelyek a moldvai magyarság e korszakához kapcsolódnak, és amelyekre ennek a dolgozatnak a keretében nem kerülhetett sor.

93 | Gazda József: *i. m.* (1993.) 186. Egyesek szerint azok is ellene fordultak és ellene tanúskodtak, akik pénzzel tartoztak neki. Uo. lásd még: Kinda István: *i. m.* 60.

94 | Demse Márton visszaemlékezése. Mirk Szidónia-Kata: *i. m.* (2018, Interjú Demse Mártonnal) 26.; Lásd még Demse Márton: Szalonnasütés. *Romániai Magyar Szó*, 2004. 16. 4798. 1. 4.

95 | Alois Moraru adatai: <https://m.facebook.com/episcopioanDuma/posts/920016728752383/> Letöltés időpontja: 2024. 02. 02. L. még: Tázlói Gábor: Tanácsolás egy leánykával Forrófálván. *Igen*, 1989. I. 6–7. 18–20. 19.; Zsíros Tibor: *i. m.* 256.

96 | Lásd: Kóka Rozália: *i. m.* 33.; Pócs Éva: Jánó Ilona és az újkori magyar látomások. In: Kóka Rozália (közread.): „Bételem ítem Isten akaratját...” *A lészpedi szent leány látomásai*. Bp., 2006. 230–251. 238.

97 | Jáki Sándor Teodóz: *i. m.* (1999.) 7.; (2002.) 92.

98 | Jáki Sándor Teodóz: *i. m.* (1999.) 7.

99 | Mirk Szidónia-Kata: *i. m.* (2017.) 28.; Halász Péter: Petrás Incze János nyomában. *Új Ember* LXVIII. évf. 2013/49., dec. 1., 14. A szoborról képek l.: www.kozterkep.hu/30729/ioan-gherghina. Letöltés időpontja: 2024. 02. 06.

Priest Györgyina and His Age

Keywords: Moldavian Hungarians (csángós), Györgyina priest, church politics, forced language change, communist dictatorship

The study describes the ecclesiastical relations and regulations affecting the religious life of Moldavian Catholic Hungarians in the years before and after the Second World War. To shed light on the subject, we recall a significant event of the period, namely the events of 1946–47 in Lészped, and the life story of János Györgyina, a powerful Moldavian Hungarian priest of the time. János Györgyina, a Franciscan monk, conducted his ministry in two languages (Romanian and Hungarian) in the 1950s, and continued to use Hungarian even after the church and the state had declared it forbidden, for which he paid with imprisonment. Györgyina is a victim of the dictatorship and church politics, and as such, he holds a unique place in the memory of Moldavian Hungarians.